

JUBILEUSZ PROF. DR HAB. ILONY CZAMAŃSKIEJ

O JUBILATCE, CZYLI PROFESOR ILOŃIE CZAMAŃSKIEJ

<https://doi.org/10.14746/bp.2022.29.1>

Profesor Ilona Czamańska urodziła się 2 listopada 1951 roku w Poznaniu jako córka Wojciecha Szulca (1915–1975) i Ksawery Bukowskiej (1919–1989). Interesowała się historią, zatem podjęła studia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które ukończyła z wyróżnieniem w 1974 roku. Dojrzano w Niej potencjał naukowy, stąd związała z UAM swoją karierę akademicką¹.

Zainteresowania Jubilatki skierowały się dość oryginalnie, w stronę — na tle uprawianej historii w poznańskim ośrodku naukowym — badań przeszłości Półwyspu Bałkańskiego. Były i są to dokonania obejmujące, tak historię polityczną, jak i badania nad kulturą tych ziem od średniowiecza praktycznie do XX wieku. Pierwszym sygnałem poświadczającym Jej zainteresowania była praca magisterska, dotycząca stosunków pomiędzy Polską a Siedmiogrodem w XVII wieku — *Królewskie plany Zygmunta Rakoczego*. Mentorem Ilony Czamańskiej od magisterium został profesor Janusz Pajewski (1907–2003). On to poprowadził młodą badaczkę również podczas Jej doktoratu. Ta współpraca wydała znakomity plon, w postaci rozprawy o najwybitniejszym historyku i poecie mołdawskim drugiej połowy XVII wieku, Mironie Costinie (1633–1691). Po siedmiu latach od magisterium, w 1981 roku, Ilona Czamańska z powodzeniem obroniła dysertację zatytułowaną *Miron Costin — początki nowożytnej historiografii mołdawskiej*. Praca ta była również studium nad stanem ówczesnej rumuńsko-mołdawskiej historiografii, ledwo rozpoznany w rodzimej literaturze. Niemałe wysiłki Autorki wysoko ocenili recenzenci — historyk, prof. Janusz Tazbir (1927–2016) i rumunista, prof. Henryk Misterski (1931–2009). Zainteresowania państwami rumuńskimi przełożyły się na badania ich sytuacji polityczno-prawnej w okresie późnego średniowiecza i czasów nowożytnych. Dowodem

¹ Tekst jest w części oparty na pierwszym omówieniu naukowej działalności Jubilatki, które znalazło się w tomie Jej poświęconym — *Stereotypy bałkańskie. Księga jubileuszowa Profesor Ilony Czamańskiej*, red. Jędrzej Paszkiewicz, Zdzisław Pentek, Poznań 2012, s. 7–10 oraz wielokrotnych rozmów w okresie późniejszym.

tego były i późniejsze artykuły: *Moldawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich XV–XVII w.*² oraz ich relacji z Polską — *Oswobodziciel czy najeźdźca? Polityka Jana III Sobieskiego wobec gospodarstw Moldawii i Wołoszczyzny*³. Poza tym artykuły rzucające nowe światło na stosunki polsko-tureckie — *Czy wojna z Turcją w 1672 roku była nieunikniona? Poselstwo Franciszka Kazimierza Wysockiego do Turcji w latach 1670–1672*⁴ oraz *Moldawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich XVI–XVII wieku*⁵.

Drażący historię Półwyspu Bałkańskiego w starożytności — przede wszystkim Ilirów — ówczesny docent dr hab. Włodzimierz Pająkowski (1934–1992), opuściwszy Zakład Historii Starożytnej, założył w 1988 roku Pracownię Bałkanistyki (później Zakład Bałkanistyki) w Instytucie Historii UAM. Do współpracy zaprosił doktor Ilonę Czamańską. Było to zgodne z zamysłem doc. W. Pająkowskiego, aby jego przyszli współpracownicy zajęli się historią Półwyspu Bałkańskiego w różnych epokach. Doktor I. Czamańska znakomicie lokowała się ze swoimi kompetencjami historycznymi, lingwistycznymi, tak pod względem zainteresowań terytorialnych jak i chronologicznych. Zakończywszy pracę w Archiwum UAM⁶, dr Ilona Czamańska przeniosła się do tejże Pracowni. To pozwoliło Jubilatce rozwinąć naukowe skrzydła. Od schyłku lat osiemdziesiątych XX wieku I. Czamańska przygotowywała pracę habilitacyjną, śmiało torując sobie drogę na prawie nieprzetartym szlaku badawczym. W efekcie tego powstała znakomita rozprawa habilitacyjna — *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*⁷. Dzieło jest wielowątkowe, prezentuje nowe źródła, a także, co istotne, jest pełne nowych, oryginalnych koncepcji, które odtąd stały się obowiązujące w historiografii. W publikacji Autorka przeprowadziła staranną rekonstrukcję przemian politycznych w każdym z wymienionych w tytule państw, uwzględniając oddziaływania czynników zewnętrznych oraz podobieństwa i różnice w charakterze stosunków wasalnych Moldawii oraz Wołoszczyzny w stosunku do Polski, Węgier i Turcji. Nadto został podniesiony element kulturowy, dostrzegalny także w symbolice lennej⁸. Kolokwium habilitacyjne odbyło się na początku 1997 roku na Wydziale Historycznym UAM. Recenzenci w osobach: prof.

² I. Czamańska, *Moldawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich XVI–XVII wieku*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1989, t. 4, s. 301–312.

³ I. Czamańska, *Oswobodziciel czy najeźdźca? Polityka Jana III Sobieskiego wobec gospodarstw Moldawii i Wołoszczyzny*, „Roczniki Historyczne” 1989–1990, t. 55–56, s. 151–177.

⁴ I. Czamańska, *Czy wojna z Turcją w 1672 roku była nieunikniona? Poselstwo Franciszka Kazimierza Wysockiego do Turcji w latach 1670–1672*, „Kwartalnik Historyczny” 1985, t. 92, s. 769–790.

⁵ I. Czamańska, *Moldawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich XVI–XVII wieku*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1989, t. 4, s. 301–312.

⁶ Jubilatka była tam zatrudniona od 1975 roku, a pod koniec swojej tam kariery została p.o. kierowniczki Archiwum UAM.

⁷ I. Czamańska, *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji*, Poznań 1996.

⁸ Do tego też nawiązuje referat wygłoszony w języku rumuńskim i opublikowany jako *Stemele Moldovei și Țării Românești în iconografia poloneză (secolele XV–XVII) (Les armoiries de la Moldavie et de la Valachie dans l’iconographie polonaise)*, „Arhiva Genealogică” 1998, t. 5, nr 3–4, s. 275–318.

Artura Kijasa, prof. Krzysztofa Baczkowskiego i doc. Wincentego Swobody (1934–2000) — byli pod wrażeniem tej rozprawy i erudycji Habilitantki, zwłaszcza po wykładzie habilitacyjnym o postrzeganiu postaci Drakuli⁹. Pomyślne kolokwium habilitacyjne sprawiło, że w 1999 roku została Ona mianowana na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Po naukowym usamodzielnieniu się, Jubilatka powróciła do bohatera swego doktoratu. Wydała wówczas pracę opartą na rękopisach M. Costina — *Latopis Ziemi Mołdawskiej i inne utwory historyczne*¹⁰. Do tego nurtu wydawnictw źródłowych, opublikowanych przez Jubilatkę, należy także *Poselstwo Rafała Leszczyńskiego do Turcji w 1700 roku. Diariusze i inne materiały*¹¹. Z tematem Drakuli Jubilatka zmierzyła się z powodzeniem w roku 2003 w książce *Wampir; tyran czy bohater*, gdzie rozprawiła się ze stereotypami o życiu gospodarów mołdawskich¹². Obok tego prowadziła Ona prace studyjne nad wielką monografią rodu Wiśniowieckich.

Nieco „natchnięta” przez profesora Witolda Szulca, Jubilatka zainteresowała się przeszłością ziem Serbii, Bośni, Bułgarii oraz Hercegowiny¹³. Zwrot ku badaniom nad historią krajów bałkańskich w epoce późnego średniowiecza i czasach nowożytnych sprawił, że I. Czamańska rozszerzyła spektrum swoich zainteresowań. Nie można zapominać, że Jubilatka współtworzyła: *Słownik władców Europy średniowiecznej*¹⁴, *Słownik władców Europy nowożytnej i najnowszej*¹⁵, *Słownik dynastii eu-*

⁹ Informacja z autopsji, gdyż autor artykułu był sekretarzem Komisji habilitacyjnej.

¹⁰ Miron Costin, *Latopis Ziemi Mołdawskiej i inne utwory historyczne*, tłum., wstęp i komentarze I. Czamańska, Poznań 1998.

¹¹ *Poselstwo Rafała Leszczyńskiego do Turcji w 1700 roku. Diariusze i inne materiały*. Przygotowała Iłona Czamańska przy współpracy Danuty Zydorek. Wstęp i komentarze I. Czamańska, Leszno 1998.

¹² I. Czamańska, *Drakula. Wampir; tyran czy bohater*, Poznań 2003. Książka ukazała się ponownie w 2013 roku w Poznaniu.

¹³ Potwierdzenie tego można odnaleźć w dedykacji do później powstałej *Historii Serbii*, zob. p. 33.

¹⁴ *Słownik władców Europy średniowiecznej*, red. Józef Dobosz, Maciej Serwański, Poznań 1998 i 2002: *Asparuch*, s. 40; *Bajezid I zw. Błyskawicą*, s. 41–43; *Bajezid II zw. Świętym*, s. 43–45; *Borys I (Michał)*, s. 58–59; *Iwan Asen II*, s. 149–151; *Jerzy Branković*, s. 177–179; *Jerzy Kastriot*, s. 179–182; *Kalojan*, s. 185–186; *Krum*, s. 226–227; *Łazarz Hrebeljanović*, s. 255–256; *Mehmed I*, s. 266–268; *Mehmed II Zdobywca*, s. 268–272; *Mircza Stary*, s. 276–278; *Murad I*, s. 280–282; *Murad II*, s. 282–284; *Samuel*, s. 334–335; *Stefan III Wielki*, s. 343–345; *Stefan Duszan*, s. 338–339; *Stefan Lazarević*, s. 340–341; *Stefan Nemanja*, s. 342; *Stefan Tomasz*, s. 348–349; *Stefan Tomašević*, s. 347; *Stefan Vukić Kosača*, s. 345–346; *Symeon I Wielki*, s. 351–353; *Terwel*, s. 364–365; *Tvrko I*, s. 367–368; *Wład Diabel*, s. 393–395; *Wład Palownik*, s. 395–397.

¹⁵ *Słownik władców Europy nowożytnej i najnowszej*, red. Józef Dobosz, Maciej Serwański, Poznań 1998: *Abdülhamid II*, s. 13–14; *Abdülmecid I*, s. 14–15; *Ahmed I*, s. 17–18; *Ahmed III*, s. 19–20; *Aleksander Jan Cuza*, s. 31–33; *Ferdynand I*, s. 77–79; *Franciszek II Rakoczy*, s. 111–113; *Gabriel Batory*, s. 135–137; *Gabriel (Gábor) Bethlen*, s. 137–140; *Imré Thököly*, s. 166–167; *Jan Zygmunt Zápolya*, s. 190–193; *Jerzy I Rakoczy*, s. 202–203; *Jerzy II Rakoczy*, s. 203–205; *Karol I*, s. 236–238; *Karol II*, s. 238–241; *Mahmud II*, s. 289–290; *Mehmed III*, s. 305–306; *Michał I*, s. 308–309; *Michał Waleczny*, s. 312–314; *Murad III*, s. 329–331; *Murad IV*, s. 331–332; *Piotr Rareş*, s. 360–362; *Selim I Groźny*, s. 365–366; *Selim II Blondyn*, s. 366–368; *Stefan Bocskay*, s. 368–370; *Sulejman I (II) Wspaniały*, s. 370–374; *Zygmunt Batory*, s. 398–400.

ropejskich¹⁶, umieszczając w nich prawie sto haseł. Swym udziałem wsparła również *Encyclopaedia of the Medieval Chronicle*, pisząc o kronikach bałkańskich¹⁷.

Balkanista prześwietlający czasy nowożytne tego regionu nie może zapominać o zagadnieniach związanych z panowaniem Turcji, które dominowała w tej części Europy przez stulecia. Profesor I. Czamańska zajęła się tą problematyką m.in. w artykule *Polska i Turcja w I połowie XVI wieku*¹⁸.

Jubilatka z wielkim powodzeniem badała również idee schyłkowego okresu krucjat oraz ich śladów w literaturze, nie tylko polskiej. Efekty tych działań są znaczące: *Jakub Basilikos Heraklides — droga wyzwolenia Grecji*¹⁹, *Skanderbeg — symbol rycerza chrześcijańskiego w społeczeństwie staropolskim*²⁰, *Bitwa pod Warną w tradycji węgierskiej i bałkańskiej*²¹, *Wojny tureckie XIV–XVII wieku w pieśniach narodowości Europy południowo-wschodniej i środkowej*²², *Orzeł biały zwycięzca. „Ziemia wołoska” Piotra Cieklińskiego — nowa próba interpretacji*²³ oraz *Aspekty ruchu krucjatowego na Węgrzech w XI–XV w.*²⁴

¹⁶ *Słownik dynastii Europy*, red. Józef Dobosz i Maciej Serwański, Poznań 1999: *Almohadzi*, s. 13–14; *Almorawidzi*, s. 14–15; *Asenowicze*, s. 36–37; *Awarska dynastia*, s. 46–47; *Basarabowie*, s. 55–58; *Batorowie*, s. 58–61; *Bogdanowicze (Muszatowicze)*, s. 65–67; *Brankowicze*, s. 77–79; *Cantacuzino*, s. 90–92; *Cantemir*, s. 92–93; *Dulo*, s. 109–111; *Ghica*, s. 136–139; *Hohenzollern-Sigmaringen*, s. 186–188; *Kettlerowie*, s. 225–227; *Komitopuli*, s. 230–231; *Kotromanicie*, s. 237–240; *Kruma dynastia*, s. 240–241; *Mavrocordat*, s. 258–259; *Mohyłowie*, s. 270–272; *Nasrydzi*, s. 281–283; *Nemanicze*, s. 290–293; *Osmanowie*, s. 306–313; *Rakoczy*, s. 340–342; *Szyszmanowicze*, s. 396–399; *Terterowicze*, s. 400–401; *Trpimirovicze*, s. 404–407; *Umajjadzi*, s. 412–414; *Višeslavicze*, s. 425–426.

¹⁷ *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, ed. Graeme Dunphy, Leiden and Boston 2010: artykuły — *Chronicon Dubnicense*, t. 1, s. 326–327; *Chronicon Moldo-Germanicum*, t. 1, s. 370; *Konstantyn of Ostrovia*, t. 2, s. 1020; *Letopisețul de la Bistrița*, t. 2, s. 1019–1020; *Letopisețul de la Putna I*, t. 2, s. 1020; *Letopisețul de la Putna II*, t. 2, s. 1020; *Madius de Barbasanis*, t. 2, s. 1057.

¹⁸ I. Czamańska, *Poland and Turkey in the 1st Half of the 16th Century — Turning Points [w:] Fight against the Turk in Central-Europe in the first Half of the 16th Century*, red. I. Zombori, Budapest 2004, s. 91–102. Ponadto zob. p. 3.

¹⁹ I. Czamańska, *Jakub Bazylikos Heraklides — droga wyzwolenia Grecji?*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1999, t. 9–10, s. 133–151.

²⁰ I. Czamańska, *Skanderbeg — symbol rycerza chrześcijańskiego w społeczeństwie staropolskim*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1999, t. 9–10, s. 153–166.

²¹ I. Czamańska, *Bitwa pod Warną w tradycji węgierskiej i bałkańskiej*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1997, t. 8, s. 175–184; a także *Wasale, trybutariusze, sojusznicy. Charakter relacji państw bałkańskich z Turcją osmańską w XIV wieku*, „Slavia meridionalis” 2011, t. 11, s. 37–62.

²² I. Czamańska, *Wojny tureckie XIV–XVII wieku w pieśniach narodowości Europy południowo-wschodniej i środkowej*, „Napis” 2001, t. 7, s. 281–296.

²³ I. Czamańska, *Orzeł biały zwycięzca. „Ziemia wołoska” Piotra Cieklińskiego — nowa próba interpretacji [w:] Eruditio et interpretatio*, red. Zbigniew Chodyła, Poznań 1997, s. 309–320.

²⁴ I. Czamańska, *Aspekty ruchu krucjatowego na Węgrzech w XI–XV w. [w:] Rycerstwo Europy środkowo-wschodniej wobec idei krucjat*, red. Wojciech Peltz, Zielona Góra 2002, s. 131–138.

Od pierwszych prac badawczych Jubilatka interesuje się historią i kulturą krajów pogranicza, zwłaszcza Mołdawii oraz Rumunii. Czyni to prowadząc badania nad wzajemnymi oddziaływaniami pomiędzy ludami osiadłymi a koczownikami²⁵.

Potężnym osiągnięciem Profesor Ilony Czamańskiej jest sygnalizowana już wcześniej monografia genealogiczna rodu Wiśniowieckich, której poświęciła kilka lat pracy. Przebadła pod tym kątem obszerne zbiory archiwalne i kolekcje muzealne w Polsce, Ukrainie, Austrii, Rosji, na Litwie oraz Białorusi. *Wiśniowieccy. Monografia rodu*²⁶ to ważna publikacja w polskiej historiografii z racji wykorzystania nieznanych wcześniej źródeł, nowych ustaleń dotyczących tego wielkiego rodu i jego wpływu na kształt polityki Rzeczypospolitej. Poziom ustaleń jest na wysokim poziomie, a dbałość o szczegóły i staranność badawcza stanowią wzorce, jak tego typu prace powinny się prezentować.

W 2009 roku Profesor Ilona Czamańska — wspólnie z piszącym te słowa — była redaktorką i Autorką wielu haseł w *Vademecum bałkanisty*²⁷. Rok 2012 przyniósł kolejną zwartą publikację — *Dokumenty klasztoru oo. Kamedulów z Pożajścia w Państwowym Archiwum Historycznym w Tbilisi*²⁸. W 2015 roku ukazała się książka o jednym z najważniejszych wydarzeń w historii Półwyspu Bałkańskiego — *Bitwa na Kosowym Polu 1389*²⁹. Ta wartościowa publikacja, oparta jest w części na maszynopisie autorstwa przedwcześnie zmarłego, znanego poznańskiego bałkanisty doc. Jana Leśnego (1947–1994).

Spośród problemów, które bada Jubilatka odkąd Ją znam, tj. od 1987 roku i o jakim słyszałem, będąc jeszcze studentem specjalności archiwistycznej, wyróżnia się jeszcze co najmniej jeden ważny temat — Wołosi. Do tej problematyki Profesor I. Czamańska chętnie nawiązywała od lat 90. XX wieku. W 2004 roku opublikowała artykuł, otwierający na nowo dyskusję naukową na temat pochodzenia Wołochów³⁰.

²⁵ I. Czamańska, *Skład etniczny Mołdawii i Wołoszczyzny w średniowieczu*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2001, t. 11–12, s. 53–62; I. Czamańska, *Miron Barnovschi i jego rodzina w relacjach z Polakami* [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*, Suceava 2014, s. 79–90.

²⁶ I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007.

²⁷ *Vademecum Bałkanisty*, red. I. Czamańska, Z. Pentek, Poznań 2009: *Alfabet*, s. 13–21 (współautor Z. Pentek); *Patriarchat konstantynopoliński*, s. 25–32 (współautor Łukasz Różycki); *Sekty manichejskie*, s. 44–46 (współautor Z. Pentek); *Kalendarze chrześcijańskie*, s. 22; *Bośnia*, s. 89–90; *Czarnogóra*, s. 123–127 (współautor Marcin Mikołajczak); *Hercegowina*, s. 147; *Mołdawia*, s. 183–194; *Rumunia*, s. 195–205 (współautor Zdzisław Hryhorowicz); *Serbia*, s. 204–215 (współautor Wojciech Szczepański); *Siedmiogród*, s. 216; *Słowenia*, s. 220–224; *Wenecja*, s. 364–267; *Wołoszczyzna*, s. 268–272; *Zeta*, s. 273–274.

²⁸ I. Czamańska, *Dokumenty klasztoru oo. Kamedulów z Pożajścia w Państwowym Archiwum Historycznym w Tbilisi. Katalog*, Poznań 2012.

²⁹ I. Czamańska, J. Leśny, *Bitwa na Kosowym Polu 1389*, Poznań 2015.

³⁰ I. Czamańska, *Problem pochodzenia Wołochów* [w:] *Wędrówka i etnogeneza w starożytności i w średniowieczu*, red. Maciej Salamon, Jerzy Strzelczyk, Kraków 2004, s. 327–336.

Po tym tekście pojawiły się kolejne postulaty i problemy badawcze³¹. Należy podkreślić, że swymi działaniami Jubilatka skutecznie zmobilizowała nie tylko polskich badaczy, ale dzięki ożywionym kontaktom, m.in. z naukowcami z Macedonii, Mołdawii, Rumunii, Serbii i Ukrainy doprowadziła do integracji wielodyscyplinarnego środowiska naukowego wokół tego zagadnienia. Dowodem tego jest opublikowanie dwóch tomów specjalnych czasopisma „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia”, sygnowanych tytułem *Ius Valachicum*. Ten pierwszy, został wydany w 2015 roku wyłącznie po angielsku, pod redakcją Jubilatki i Mariusa Diaconescu w kooperacji z Uniwersytetem z Bukareszcie. Drugi, z 2021 roku, ukazał się we współredakcji z Jędrzejem Paszkiewiczem. Wszystko to było możliwe dzięki pozyskaniu grantu na projekt naukowy pt. *Wołosi w europejskiej i polskiej przestrzeni kulturowej. Migracje — osadnictwo — dziedzictwo kulturowe* (NPRH 0604/H12/82/2014)³². Prace badawcze ruszyły w 2015 roku. Jubilatka, chcąc prowadzić badania interdyscyplinarne, zaprosiła licznych współpracowników, tak z ośrodków naukowych w kraju jak i z zagranicy. Fundusze z projektu badawczego pozwoliły na poczynienie szeregu podróży naukowych w latach 2016–2019. Terytorialnie, terenowa „kwerenda wołoska” objęła Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Chorwację, Macedonię, Serbię, Słowację oraz Słowenię. Plony tych badań już w części zaowocowały wspomnianymi tomami *Ius Valachicum*, kilkoma konferencjami naukowymi oraz internetową mapą osadnictwa wołoskiego. Kolejnych rezultatów można się spodziewać w nieodległym czasie.

Jubilatka napisała również pierwszą książkę w nowej serii sygnowanej przez Wydział Historii UAM — *Biblioteka Europy środkowej i południowo-wschodniej — Historia Serbii. Tom I*³³. To dzieło — liczące blisko trzysta stron, opatrzone mapami, tablicami genealogicznymi oraz ilustracjami — jest w naszej literaturze historycznej na dobrą sprawę pierwszą syntezą historii Serbii do roku 1830. Co istotne, rzuca ono pełniejsze światło na przeszłość ziem serbskich.

To ledwie zarys, jeśli idzie o działalność naukowo i publikacyjną Profesor Ilony Czamańskiej, której przejawy można znaleźć w bibliotekach lub na domowych półkach. Wiem też od Jubilatki o planach dotyczących kolejnych publikacji. Jest wśród nich krytyczne wydanie diariusza uczestnika poselstwa Rafała Leszczyńskiego, kasztelana kaliskiego i sekretarza tej misji — Piotra Jakuba Bronisza (zm. 1719). Oprócz tego monografie o Wołochach, historii Księstwa Wołoskiego oraz Bośni i Hercegowiny.

³¹ I. Czamańska, *Wołosi w Europie* [w:] *Wołoskie dziedzictwo w Karpatach*, Istebna 2007, s. 27–36; *Wołosi — strażnicy gór* [w:] *Kalendarz 2014. Informacje pasterskie. Od Owcy Plus do Redyku Karpackiego 2013*, Koniaków 2013, s. 17–36; *The Vlachs — several research problems*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia”, t. 22, nr 1 (*Ius Valachicum*), s. 7–16.

³² I. Czamańska, *Słowo wstępne i Obszar zamieszkania, status prawny i kierunki aktywności gospodarczej Wołochów/Vlachów w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2021, t. 28, nr 1 (*Ius Valachicum*), s. 5–34.

³³ I. Czamańska, *Historia Serbii. Tom I. Od pojawienia się Serbów na Balkanach do 1830 roku*, Poznań 2021.

*

W lutym 2014 roku Profesor Ilona Czamańska otrzymała z rąk Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego tytuł naukowy profesora. Była trzykrotnie honorowana Nagrodą JM Rektora UAM za wybitne osiągnięcia naukowe (1997, 2000, 2008) i nominowana do Nagrody Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2005). W latach 2008–2012 Jubilatka pełniła funkcję prodziekana do spraw naukowych na Wydziale Historycznym UAM, od 2007 do 2019 kierowała Zakładem Bałkanistyki UAM, aż do jego przekształcenia w Zakład Historii Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej. Jest także wieloletnią przewodniczącą Komisji Bałkanistyki przy Oddziale PAN w Poznaniu, schedę tę przejęła po prof. Witoldzie Szulcu, podobnie jak zwierzchność w Zakładzie oraz rolę redaktorki naczelnej czasopisma „*Balcanica Posnaniensia*” (2007–2019). Prof. I. Czamańska wykształciła troje doktorów historii — Wojciecha Sajkowskiego (obecnie profesora UAM), Annę Skowronek i Pawła Michałaka. Nadto wypromowała znaczne grono magistrów, których jest przeszło sześćdziesięcioro. Była recenzentką w sześciu przewodach doktorskich i habilitacyjnych, opiniowała również wnioski o tytuł profesora zwyczajnego. Jest wieloletnią organizatorką międzynarodowych sympozjów naukowych, odbywających się w ramach cyklu *Balcanicum*. Często gościła w Rumunii, Mołdawii i Ukrainie, wygłaszając tam oraz publikując referaty po rumuńsku, rosyjsku, angielsku. Jako dydaktyk była organizatorką wyjazdów naukowych ze studentami Instytutu Historii UAM na Półwysep Krymski i na Bukowinę. Na jej działalność dydaktyczną składają się wykłady kursowe, tak z historii Polski, jak i powszechnej w epoce nowożytnej, a także seminaria: doktorskie, magisterskie oraz licencjackie. Wieloletnia współpraca z Instytutem Filologii Słowiańskiej owocowała wykładami z historii krajów bałkańskich (Serbia, Chorwacja) oraz gronem kolejnych licencjatów i magistrantów. W Instytucie Filologii Romańskiej prowadziła wykład z historii Rumunii. Dlaczego? Po prostu nie ma lepszej znawczyni przeszłości krajów rumuńskich niż Jubilatka.

Profesor Ilona Czamańska jest znana ze swej uczoności, ale jeszcze bardziej optymizmu, serdeczności, chęci niesienia nie tylko naukowej pomocy. Dowody na to są podnoszone rokrocznie przy okazji krajowych i międzynarodowych konferencji *Balcanicum*. W rozmowach kularowych słyszałem niezliczoną ilość razy, że ich uczestnicy najzwyczajniej lubią przyjeżdżać na te konferencje — z reguły na przełomie października i listopada — z uwagi na poziom naukowy oraz wręcz familiarną atmosferę. Te miłe słowa są głównie zasługą Jubilatki. Nawet okres, kiedy panowała pandemia COVID-19 nie zahamował tych kontaktów, gdyż obrady przeniosły się do domów wszystkich uczestników oraz gości konferencji z kraju i z zagranicy.

Za tę atmosferę, wieloletnią współpracę, jakość naukową *Balcanicum*, za to, co uczyniła dla ożywienia czasopisma „*Balcanica Posnaniensia. Acta et studia*”, pragnę podziękować Jubilatce. Ufam, że nie jest to tylko moje zdanie.

Zdzisław Pentek

WAŻNIEJSZE PRACE NAUKOWE
PROF. DR HAB. ILONY CZAMAŃSKIEJ

1976

Recepcja teorii heliocentrycznej Kopernika w Wielkopolsce w XVI–XVIII w. Stan nauk matematyczno-astronomicznych (wspólnie z M. Falińską), „Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1976, nr 23, s. 123–140.

1977

Rzeczpospolita a Renesans w kulturze umysłowej Mołdawii XVI i XVII w. [w:] Polska — Niemcy — Europa, *Księga pamiątkowa ku czci prof. Janusza Pajewskiego*, Poznań 1977, s. 121–130.

1985

Czy wojna z Turcją w 1672 roku była nieunikniona? Poselstwo Franciszka Kazimierza Wysockiego do Turcji w latach 1670–1672, „Kwartalnik Historyczny” 1985, nr 92, s. 769–790.

1989

Mołdawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich XVI–XVII wieku, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1989, t. 4, s. 301–312.

Oswobodziciel czy najeźdźca? Polityka Jana III Sobieskiego wobec gospodarstw Mołdawii i Wołoszczyzny, „Roczniki Historyczne” 1989–1990, t. 55–56, s. 151–177.

Rumuńska imigracja polityczna w Polsce XVII wieku, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1993, t. 6, s. 3–21.

1996

Caracterul legăturilor lui Jan Zamoyski cu Movileștii, „Arhiva Genealogică” 1996, t 3, nr 3–4, s. 307–312.

Dzieje Europy Południowo-Wschodniej w dobie hegemonii tureckiej, Poznań 1996 (wybór źródeł powielony w 22 egz.).

Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku, Poznań 1996.

Poselstwo Rafala Leszczyńskiego do Turcji w 1700 r., „Rydzyniak” 1996, nr 5/6, s. 6–13.

Bitwa pod Warną w tradycji węgierskiej i bałkańskiej, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia”, t. 8, 1997, s. 175–184.

Les monasteres dans les sociétés valaque et moldave aux XIIe–XVe siecles, „Quaestiones Medii Aevi Novae” 1997, t. 2, s. 143–150.

1997

Orzeł biały zwycięzca. „Ziemia wołoska” Piotra Cieklińskiego — nowa próba interpretacji [w:] *Eruditio et interpretatio*, Poznań 1997, s. 309–320.

55 haseł [w:] *Słownik władców Europy średniowiecznej*, red. J. Dobosz, Poznań 1998; *Słownik władców Europy nowożytnej i najnowszej*, red. J. Dobosz, M. Serwański, Poznań 1998.

Polska diela Stjepana Zanovića (wspólnie z B. Zielińskim) [w:] *Hommage Danilu Kišu*, Podgorica–Budva 1998, s. 215–227.

Stemele Moldovei și Țării Românești în iconografia poloneză (secolele XV–XVII) (Les armoiries de la Moldavie et de la Valachie dans l’iconographie polonaise), „Arhiva Genealogică” 1998, t. 5, nr 3–4, s. 275–318.

1999

28 haseł [w:] *Słownik dynastii Europy*, red. M. Serwański, J. Dobosz, Poznań 1999.

Miron Costin, *Latopis Ziemi Mołdawskiej i inne utwory historyczne*, tłum., wstęp (s. 7–94) i komentarze I. Czamańska, Poznań 1998, s. 357, il., mapa.

Poselstwo Rafala do Turcji w 1700 r. Diariusze i inne materiały, przygotowała I. Czamańska przy współpracy D. Zydorek, wstęp (s. 1–44) i komentarze I. Czamańska, Leszno 1998, s. 279, il., mapa.

Jakub Bazylikos Heraklides — droga wyzwolenia Grecji?, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1999, t. 9–10, s. 133–151.

Skanderbeg — symbol rycerza chrześcijańskiego w społeczeństwie staropolskim, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1999, t. 9–10, s. 153–166.

2000

Rycerz w lochach Jedykuły i jego bogdanka. Prawdziwe i literackie losy księcia Samuela Koreckiego [w:] *Varia szkolne*, red. B. Gromadzka, Swarzędz 2000, s. 120–130.

2001

Mnogonacionalnyje elementy v kulture srednievekovoj Moldavii i Valachii [w:] *Vzaimootnošenija religioznych konfesij v mnogonacionalnym regionie*, Sevastopol 2001, s. 86–93 [*Многонациональные элементы в культуре средневековой Молдавии и Валахии*, в: *Взаимоотношения религиозных конфессий в многонациональном регионе: сб. науч. трудов*, Севастополь 2001, с. 86–93].

Sklad etniczny Moldawii i Wołoszczyzny w średniowieczu, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2001, t. 11–12, s. 53–62.

Wojny tureckie XIV–XVII wieku w pieśniach narodowości Europy południowo-wschodniej i środkowej, „Napis” 2001, t. 7, s. 281–296.

2002

Aspekty ruchu krucjatowego na Węgrzech w XI–XV w. [w:] *Rycerstwo Europy środkowo-wschodniej wobec idei krucjat*, red. J. Dudek, W. Peltz, Zielona Góra 2002, s. 131–138.

Kultura renesansu i baroku jako element integracji środkowoeuropejskiej [w:] *Narodowy i ponadnarodowy model kultury. Europa Środkowa i Półwysep Bałkański*, Poznań 2002, s. 25–38.

Pojęcie Macedonii i Macedończyków w ciągu wieków (wspólnie z W. Szulcem) [w:] *Wokół Macedonii. Siła kultury — kultura siły*, Poznań 2002, s. 21–34.

A două casa, „Magazin istoric” 2003, septembrie, s. 17–22, octombrie, s. 47–52.

Drakula: wampir, tyran czy bohater, Poznań 2003.

From the Moghilas to Dosoftei. The Polish-Romanian Relations in the 17th Century [w:] *Romanian and Polish peoples in East-Central Europe (17th–20th Centuries)*, Iași 2003, s. 13–26.

2003

The Concept of Macedonia and Macedonians over Centuries (wspólnie z W. Szulcem) [w:] *The Macedonian Issue: the Power of Culture, the Culture of Power*, red. B. Zieliński, Poznań 2003, s. 21–34.

Traktaty karłowickie — problemy badawcze, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2003, t. 13, s. 7–14.

2004

A lengyel-török kapcsolatok fordulópontjai a 16 század első felében [w:] *Közép-Európa harca a Török ellen a 16. század első felében*, red. I. Zombori, Budapest 2004, s. 91–102.

Formowanie ducha i ciała [w:] *Szlachetne dziedzictwo czy przeklęty spadek*, katalog wystawy, Poznań 2004, s. 179–187.

Poland and Turkey in the 1st Half of the 16th Century — Turning Points [w:] *Fight against the Turk in Central-Europe in the first Half of the 16th Century*, red. Zombori, Budapest 2004, s. 91–102.

Problem pochodzenia Wołochów [w:] *Wędrownka i etnogeneza w starożytności i w średniowieczu*, red. M. Salamon, J. Strzelczyk, Kraków 2004, s. 327–336.

2005

Movilești în tradiția familiară polonă, „Revista de Istorie a Moldovei”, 2005, 1–2, s. 25–32.

Ștefan cel Mare și Polonia [w:] *Ștefan cel Mare personalitate marcantă în istoria Europei (500 de ani de la trecerea în eternitate)*, Chișinău 2005, s. 39–44.

2006

Caracterul legăturilor lui Jan Zamoyski cu Movileștii [w:] *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*, t. 1 (*Casa noastră Movileasca*), Sucevița 2006, s. 115–120.

Între familie și Stat. Relațiile familiale ale dinastiei Movileștilor în Polonia [w:] *Movileștii. Istorie și spiritualitate românească*, t. 2 (*Casa noastră Movileasca*), Sucevița 2006, s. 263–272.

Religia i polityka. Rola kościoła katolickiego i cerkwi prawosławnej w stosunkach polsko-mołdawskich w XVII wieku [w:] *Rumuni i Polacy w Europie. Historia i dzień dzisiejszy*, Suczawa 2006, s. 167–174.

2007

Wiśniowieccy. Monografia rodu, Poznań 2007, s. 552, tabl. gen., mapa.

„Dzikie Pola” — strefa pogranicza między koczowniczym a osiadłym stylem życia w północno-zachodniej części basenu Morza Czarnego, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2007, t. 14, s. 183–190.

Elementy wspólne w kulturze szlachty polskiej i bojarów mołdawskich [w:] *Bliżej siebie. Polacy i Rumuni a historyczne i kulturowe dziedzictwo Europy*, Suceava 2007, s. 181–187.

Wołosi w Europie [w:] *Wołoskie dziedzictwo w Karpatach*, Istebna 2007, s. 27–36.

2008

Descendenții ai lui Ștefan cel Mare în familia Wiśniowiecki (Cîteva noutăți), „Analele Putnei” 2008, t. 4, nr 1, s. 255–264.

Stefan Zanović i propaganda sprawy albańskiej w Polsce XVIII wieku [w:] *Tantum Historiae. Księga ofiarowana profesorowi Mieczysławowi Tantemu w osiemdziesiąt rocznicę urodzin*, red. P. Żurek, Bielsko-Biała 2008, s. 55–62.

Wiśniowieccy wobec Kozaczyzny XVI–XVIII w. [w:] *W kręgu Hadziacza A. D. 1658. Od historii do literatury*, red. P. Borek, Kraków 2008, s. 169–180.

Etničeskije i političeskije grancy rumynov [w:] *Granični i etnonacionalni konflikti v Sredna i Južoiztočna Evropa*, Sofija 2008, s. 27–40 [Этнические и политические границы Румынов, в: *Гранични и етнонационални конфликти в Средна и Югоизточна Европа*, София 2008, с. 27–40].

2009

Droga do zjednoczonego i niepodległego państwa rumuńskiego, „Obóz”, 2009, nr 51, s. 73–86.

Europa Południowo-Wschodnia — jedność czy wielość kulturowa, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia”, 2009, nr XV, s. 7–14 (wspólnie z W. Szulcem).

Polscy emigranci polityczni w Mołdawii w dobie trzeciej wojny północnej w świetle kronik mołdawskich i wołoskich [w:] *Współcześni historycy polscy o Rumunii*, red. T. Dubicki, Toruń 2009, s. 34–54.

Vademecum Balkanisty, red. wspólnie ze Z. Pentkiem, Poznań 2009, s. 279 (w tym własnego tekstu 71 ss.).

Makedonija i Makedoncite vo očite na Poljacite do sredinata na XX vek [w:] *Makedonija — Poljska. Istorija, jazik i kultura*, Skopje 2009, s. 25–34 [Македонија и Македонците во очите на Полјаците до средината на XX век, в: *Македонија — Полјска. Историја, јазик и култура*, Скопје 2009, с. 25–34].

2010

Chronicon Dubnicense [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Leiden and Boston 2010, t. 1, s. 326–327.

Chronicon Moldo-Germanicum [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Leiden and Boston 2010, t. 1, s. 370.

Konstantyn of Ostrovica [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Leiden and Boston 2010, t. 2, s. 1020.

Letopisețul de la Bistrița [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Leiden and Boston 2010, t. 2, s. 1019–1020.

Letopisețul de la Putna I [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Brill, Leiden and Boston 2010, t. 2, s. 1020.

Letopisețul de la Putna II [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Brill, Leiden and Boston 2010, t. 2, s. 1020.

Madius de Barbasanis, Michal [w:] *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, red. R. G. Dunphy, Leiden and Boston 2010, t. 2, s. 1057.

2011

Demokracja szlachecka jako czynnik kształtowania się jednolitej kultury szlacheckiej [w:] *Polska — Francja — Europa. Studia z dziejów Polski i stosunków międzynarodowych*, Poznań 2011, s. 631–638.

Dylematy kulturowe Europy Południowo-Wschodniej, „Prace Komisji Środkowo-Europejskiej PAU” 2011, t. 19, s. 15–30.

Kult świętych władców, jako egzemplifikacja idei politycznych w Europie Południowo-Wschodniej, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2011, t. 18, s. 177–187.

Wasale, trybutariusze, sojusznicy. Charakter relacji państw bałkańskich z Turcją osmańską w XIV wieku, „Slavia Meridionalis” 2011, t. 11, s. 37–62.

Zmiany terytorialne i funkcjonalne Moldawii i Wołoszczyzny w XIII–XXI wieku [w:] *Centrum i peryferie Europy Środkowo-Wschodniej. Kształtowanie się terytoriów i granic państw od średniowiecza do współczesności*, red. E. Znamierowska-Rakk, Warszawa 2011, s. 11–18.

2012

Dokumenty klasztoru oo. Kamedułów z Pożajścia w Państwowym Archiwum Historycznym w Tbilisi. Katalog, Poznań 2012, 159, s., ilustracje.

Situația unei femei între domnie și violența. Cazul Ruxandei, fiică lui Vasile Lupu [w:] *Factorul feminin în istorie. Culegere de studii și documente*, Chișinău 2012, s. 257–262.

2013

Chrześcijańskie małżonki sultanów tureckich. Małżeństwa polityczne w Imperium Osmańskim w XIV i XV wieku, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2013, t. 20, s. 47–64.

Drakula: wampir, tyran czy bohater. Nowe spojrzenie po latach, Poznań 2013, s. 172, ilustracje, mapy.

Kampania moldawska Samuela Koreckiego 1615–1616 r. [w:] *Si vis pacem, para bellum. Bezpieczeństwo i polityka Polski*, red. R. Majzner, Częstochowa–Włocławek 2013, s. 125–140.

Włosi — strażnicy gór [w:] *Kalendarz 2014. Informacje pasterskie. Od Owcy Plus do Redyku Karpackiego 2013*, Koniaków 2013, s. 17–36.

2014

Luca Stroici, Miron Barnovschi și familiile lor în relațiile cu Polonia [w:] *Dragomirna și citorii ei*, Dragomirna 2014, s. 393–402.

Miron Barnovschi i jego rodzina w relacjach z Polakami [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*, red. H. Walczak, Suceava 2014, s. 79–90.

2015

Bitwa na Kosowym Polu 1389, Poznań 2015, s. 1–246, współautor: Jan Leśny.

The Vlachs — several research problems, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2015, t. 22, nr 1, s. 7–16.

2016

Between Poland and the Otoman Empire. The political and juridical status of Moldavia in the 15th–18th century [w:] *Turkey & Romania. A history of partnership and collaboration in the Balcans*, red. N. Florentina, Istanbul 2016, s. 181–192.

Król Marko Mrnjavčević — pytania i wątpliwości [w:] *Na szlakach dwóch światów. Studia ofiarowane prof. Jerzemu Hauzińskiemu*, red. A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2016, s. 213–226.

Świadomość narodowa i historyczna szlachty na terenie Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku [w:] *Wokół Wielkiego Księstwa Litewskiego i jego tradycji*, red. B. Manyś, M. Zwierzykowski, Poznań 2016, Poznań, s. 21–36.

Vlachs and Slavs in the Middle Ages and Modern Era, „Res Historica” 2016, t. 41, s. 11–24.

2018

Mohylowie w Polsce. Spory o Uście [w:] *Związki polsko-rumuńskie w historii i kulturze*, red. K. Stempel-Gancarczyk [i in.], Suceava 2018, s. 111–118.

Włosi/Vlasi z terenów Hercegowiny w świetle defterów osmańskich z XV i XVI wieku, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2018, t. 25, s. 219–249.

2019

Czy Dżaka/Czaka był carem Bułgarii [w:] *Europa Środkowa i Balkany. Konteksty historyczne i politologiczne*, red. M. Korzeniewska-Wiszniewska, A. Kastory, R. Woźnica, Kraków 2019, s. 59–72.

Jan III Sobieski wobec księstw rumuńskich i powstania węgierskiego, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2019, t. 146, nr 2, s. 347–362.

2020

Cultul domnilor sfinți în Europa Centrală și de Sud-Est în trecutul și epoca contemporană [w:] *Firul viu, ce leagă timpuri. Culegere de studii*, red. L. Zabolatnaia, Chișinău 2020, s. 551–564.

Problem języka Wołochów/Vlachów bałkańskich [w:] *Bukowina. Wspólne dziedzictwo kulturowe i językowe*, red. H. Krasowska, M. Pokrzyńska, E. Wróblewska-Trochimiuk, Warszawa–Zielona Góra–Piła 2020, s. 33–52.

Staropolska wyprawa wojenna od kuchni [w:] *Lituanistyka i wschodoznawstwo. Studia dedykowane Profesorowi Krzysztofowi Pietkiewiczowi*, red. G. Błaszczyk, G. Skrukwa, M. Studenna-Skrukwa, Poznań 2020, s. 185–194.

2021

Historia Serbii, t. 1, Poznań 2021, s. 280.

Obszar zamieszkiwania, status prawny i kierunki aktywności gospodarczej Wołochów/Valchów w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2021, t. 28, nr 1, s. 7–34.